

3. Зовнішня торгівля України за 2011 р. – К. : Державна служба статистики України. – 2012. – 102 с.
4. Мазаракі А. Легка промисловість України: стан, проблеми експорту та імпорту товарів / А. Мазаракі, Т. Мельник, В. Ізовіт // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – № 3. – С. 5-13
5. Носова Н.І. Стратегічні напрямки державної підтримки легкої промисловості України в умовах лібералізації міжнародної торгівлі / Н.І. Носова, І.М. Сараєва // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С. 165-177
6. Нижник В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку підприємств легкої промисловості / В.М. Нижник, В.В. Шарко // Інноваційна економіка. – 2011. – № 4 (23). – С. 41-47
7. Сіренко К.Ю. Перспективи розвитку інноваційної діяльності легкої промисловості України / К.Ю. Сіренко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 60-67
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Індекси промислової продукції за 2007-2012 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org>
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики Вінницької області. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2009, 2010, 2011, 2012 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики Тернопільської області. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2009, 2010, 2011, 2012 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>
11. Офіційний сайт Державного комітету статистики Хмельницької області. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2009, 2010, 2011, 2012 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua>

УДК 65.012.12(075.8)

Мельник О.Г.,
д.е.н., професор кафедри зовнішньоекономічної
та митної діяльності
Нагірна М.Я.,
аспірант*
Національний університет «Львівська політехніка»

ДІАГНОСТИКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕКСПОРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. В сучасних умовах стрімкого зростання конкуренції, експортна діяльність є необхідною складовою комплексного функціонування економіки країни та важливим різновидом зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Підприємства, що здійснюють експортну діяльність, менш вразливі до впливу мікроекономічних чинників середовища функціонування. Експорт продукції підприємств допомагає у вирішенні низки важливих завдань: збільшенні прибутковості; нарощенні обсягів продажу; пошуку нових ділових партнерів; покращенні якісних характеристик продукції; уникненні сезонності попиту на товари тощо.

Зважаючи на важливість експорту для економіки країни та для функціонування всіх сфер бізнесу, вагомим елементом ефективного функціонування експортної діяльності є безперервне оцінювання, аналізування та виокремлення тенденцій діяльності і розвитку даного різновиду ЗЕД. Вирішити ці завдання можна за допомогою здійснення на підприємстві низки діагностичних процедур щодо експортної діяльності, адже саме діагностика передбачає процес оцінювання, аналізування та визначення особливостей діяльності і тенденцій розвитку окремих сфер функціонування підприємства (сфери експортної діяльності) чи його функціонування загалом за допомогою системи бізнес-індикаторів для накопичення необхідної інформації щодо прийняття зважених рішень на всіх етапах управління організацією для спрямування їх дії на елімінацію недоліків в діяльності підприємства та виокремлення сильних сторін ринкової структури. Етіологічна діагностика експортної діяльності підприємства, на відміну від звичайної, передбачає першочергове визначення основних факторів, що впливають на експорт підприємства з наступним виокремленням наслідків, спричинених дією таких

* Науковий керівник: Мельник О.Г. – д.е.н., професор

чинників. Зважаючи на високу динамічність сучасних умов ведення експортної діяльності, визначення сутності поняття «експортна діяльність» та наведення комплексної типології основних факторів впливу на експорт з метою встановлення майбутнього стану організації є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Експортній діяльності підприємств присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них В.Є. Єрмаченко, С.В. Лобунська та ін. [1], які під експортною діяльністю підприємства розуміють продаж товарів чи послуг експортерами, які є резидентами країни, з котрої відбуватиметься експорт продукції, зарубіжним суб'єктам ЗЕД (нерезидентам), за можливої оплати шляхом бартеру, з необов'язковим перетином продукцією митного кордону країни. У джерелі [2] автори стверджують, що експортна діяльність належить до числа пріоритетних зовнішньоторгівельних операцій та формулює незначні зобов'язання і мінімальну ризиковість щодо ресурсного забезпечення підприємства у порівнянні із іншими різновидами зовнішньоекономічної діяльності. На думку О.В. Шкурупія, В.В. Гончаренка та І.А. Артеменка, експортна діяльність підприємств передбачає продаж товарів чи послуг, що були виготовлені на території країни-експортера суб'єктам країни-імпортера [3]. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» експорт розглядається як реалізація товарів з метою отримання матеріальної винагороди українськими учасниками ЗЕД (зовнішньоекономічної діяльності) зарубіжним суб'єктам ЗЕД без обов'язкового переміщення товарами митного кордону країн та зараховуючи реекспорт [4]. На противагу вищезазначеному, для здійснення експортної діяльності у «Податковому кодексі України» обов'язковою умовою є перетин «митного кордону України», котрий засвідчує відповідно оформлена вантажно-митна декларація, що є причиною виникнення податкових зобов'язань [5]. Проаналізувавши літературні джерела [1-5], стає очевидною існуюча розбіжність у визначенні поняття «експортна діяльність» за параметром переміщення продукції через митний кордон країни. Зважаючи на вищезазначене, логічно було б припустити, що експорт продукції передбачає перетин кордону, наслідком чого є заповнення вантажно-митної декларації як невід'ємної складової експортної діяльності.

Для визначення факторів впливу на експортну діяльність підприємства, важливою передумовою є встановлення сутності поняття «фактор». Під фактором у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» розуміють спонукальну силу певного процесу чи явища [6, с. 1526]. Чинник у тому ж джерелі трактують як ведучу силу будь-якого процесу, причину, фактор [6, с. 1609]. Тобто, поняття «фактор» та «чинник» розглядатимуться нами у подальших дослідженнях як синонімічні. Е.О. Ковтун та В.М. Швець [7] поділяють фактори впливу на ЗЕД підприємства (в тому числі і на експортну діяльність як невід'ємну складову ЗЕД), на фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. Г.М. Дроздова [8] також поділяє фактори впливу на ЗЕД підприємства на зовнішні та внутрішні, що відрізняються від зазначених вище за змістовим наповненням. А.О. Фатенок-Ткачук теж поділяє чинники, що впливають на ЗЕД підприємства, на внутрішні та зовнішні, розподіляючи, своєю чергою, зовнішні на фактори мікросередовища та макросередовища [9]. Проаналізувавши джерела [7-9], зауважимо, що більшість авторів поділяє чинники впливу на зовнішньоекономічну, в тому числі і на експортну діяльність, на внутрішні та зовнішні. На нашу думку, така характеристика факторів впливу на експорт не є комплексною, адже чинники виділяють лише за однією класифікаційною ознакою: ступенем охоплення середовища впливу. Отже, невирішеними раніше проблемами є відсутність чіткої та комплексної типології факторів впливу на експортну діяльність підприємств та відсутність однозначності у трактуванні поняття «експортна діяльність».

Постановка завдання. Метою дослідження є уточнення сутності поняття «експортна діяльність» та формування комплексної типології факторів впливу на експорт підприємств з метою визначення майбутнього стану щодо експортної діяльності для уникнення небажаного розвитку подій або стимулювання розвитку потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення поглядів багатьох авторів на сутність поняття «експортна діяльність» підприємства дає змогу нам зазначити, що експортна діяльність підприємства – це низка взаємопов'язаних операцій, що передбачають продаж товарів з обов'язковим переміщенням їх через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції партнеру з-за кордону. На основі аналізування наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів [7-9], нами наведена комплексна типологія факторів впливу на експортну діяльність підприємств та запропоновані наступні класифікаційні ознаки для типології факторів впливу на експорт: за ступенем спонукання до експортної діяльності: заохочуючі і ускладнюючі, дана типологія допоможе ідентифікувати мету впливу факторів; за сферою впливу: фінансово-економічні, маркетингові, управлінські, пов'язані з виробничим процесом, логістичні, соціальні тощо, що допоможе конкретизувати сферу дії факторів; за рівнем конструктивності: конструктивні, деструктивні та нейтральної дії, допоможе визначити корисний ефект впливу; за рівнем комплексності об'єкта впливу: одиничного впливу та комплексного впливу, полегшить ідентифікувати обсяг впливу фактора. Комплексну типологію факторів впливу на експортну діяльність підприємств схематично зображено на рис. 1. Дана типологія чинників, що впливають на експорт підприємств передбачає, що фактори впливу на експортну діяльність можна типологізувати наступним чином:

1. За ступенем спонукання до експортної діяльності: фактори, що заохочують підприємство до експортної діяльності, та фактори, що гальмують (ускладнюють) започаткування та/або розширення експортної діяльності підприємством. До стимулюючих можна віднести: зростання попиту на продукцію за кордоном; вищу рентабельність продукції на закордонних ринках; наявність конкурентних порівняльних переваг; встановлення закордонних зв'язків; уникнення сезонності попиту на основні товари тощо. До факторів, затримуючих започаткування підприємством здійснення експортної діяльності, можна зарахувати: нестабільність законодавчої бази щодо зовнішньоекономічних операцій; необізнаність в особливостях нормативно-правової бази інших країн щодо імпорتنних операцій тощо.

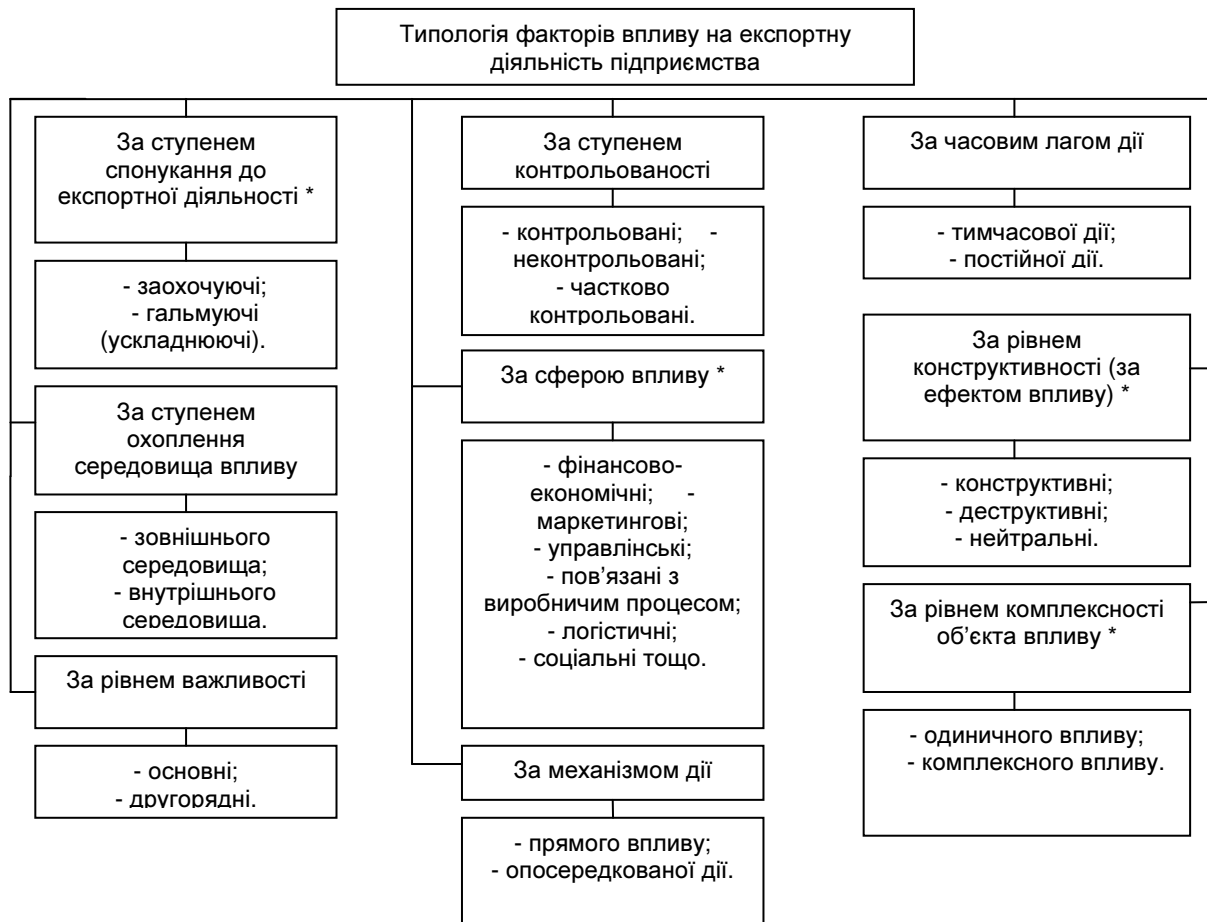

Рис. 1. Типологія факторів впливу на експортну діяльність підприємства

* Джерело: розроблено авторами

2. За ступенем охоплення середовища впливу: фактори зовнішнього середовища та фактори внутрішнього середовища. До факторів зовнішнього середовища зараховують: економічну ситуацію в країнах експортера та контрагентів; політичні обставини; імпортерів – споживачів продукції; постачальників тощо. До факторів внутрішнього середовища відносять: основні цілі та завдання експортної діяльності підприємства; інформаційну базу експорту; ресурсне забезпечення експорту; технологію виробництва експортної продукції тощо.

3. За ступенем контрольованості: контрольовані, неконтрольовані та частково контрольовані. До контрольованих зазвичай зараховують: цілі підприємства; організаційну структуру; передові завдання організації; технологію ведення бізнесу або виробництва тощо. До неконтрольованих зараховують: споживачів продукції; постачальників сировини (готових виробів); нормативно-правову базу країн-контрагентів тощо. Вагоме значення при такому поділі становить тип ринку, на якому функціонує підприємство. Якщо ринок олігополістичного типу, то окремі неконтрольовані фактори можуть стати частково контрольованими або ж, навіть, контрольованими.

4. За часовим лагом дії: фактори тимчасової дії та постійної дії.

5. За сферою впливу: фінансово-економічні, маркетингові, управлінські, пов'язані з виробничим процесом, логістичні, соціальні тощо.

6. За рівнем конструктивності (за ефектом впливу): конструктивні, деструктивні та нейтральні. До конструктивних можна зарахувати фактори, що полегшують експортну діяльність (сприяють їй

функціонуванню), наприклад, зниження експортного мита; спрощення процедури проходження митного оформлення; зменшення функціонального навантаження на працівників шляхом відкриття на підприємстві відділу ЗЕД, що буде відповідати за експорт товарів тощо. До деструктивних можна віднести чинники, котрі ускладнюють процедури здійснення експортної діяльності: подорожчання сировини та матеріалів; відтік висококваліфікованих кадрів тощо. Нейтральні фактори жодним чином не впливають на експортну діяльність підприємства у короткостроковому періоді, проте, у довгостроковому можуть стати конструктивними або ж деструктивними.

7. За рівнем важливості: основні, другорядні. До основних факторів зараховують ті, що чинять значний вплив на експортну діяльність підприємства та, зазвичай, мають тривалу дію. До другорядних логічно було б віднести фактори, вплив яких не є значним, та якими можна знехтувати у певних випадках.

8. За механізмом дії: прямого впливу та опосередкованої дії. До факторів прямого впливу, зазвичай, відносять наступні фактори: трудові ресурси підприємства; план діяльності організації тощо. До факторів непрямого (опосередкованого) впливу зараховують: конкурентів підприємства; покупців продукції чи послуг певної організації; економічну ситуацію в країні тощо.

9. За рівнем комплексності об'єкта впливу: фактори одиничного впливу та комплексного впливу. До факторів одиничного впливу належать: фактори, що впливають на перевезення експортно-орієнтованої продукції підприємства; розрахунки між іноземними партнерами; виробництво продукції, що підлягає експортуванню тощо. До факторів комплексного впливу можна віднести фактори, що впливають на: кадрове забезпечення підприємства; організаційну структуру суб'єкта господарювання; ресурси підприємства тощо.

Висновки з даного дослідження. На основі опрацювання літературних джерел за проблемами експортної діяльності підприємства як об'єкта етіологічної діагностики, нами було розглянуто сутність категорії «експортна діяльність» та зроблено висновок, що здійснення експортної діяльності підприємства не можливе без фактичного перетину митного кордону країни-експортера, наслідком чого є належним чином оформлена вантажно-митна декларація. Також нами наведено відмінність між процедурою здійснення етіологічної діагностики та діагностики загалом. У роботі наведено чітку та логічно структуровану типологію факторів впливу на експортну діяльність підприємств та наведено приклади за кожною типологічною ознакою, а також узагальнено сутність поняття «експортна діяльність підприємства». Подальші розробки будуть спрямовані на дослідження експортної діяльності підприємства як об'єкта діагностики та етіологічної діагностики зокрема.

Література

1. Облік і техніка зовнішньоекономічної діяльності: [навч. посібник] / [В.Є. Єрмаченко, С.В. Лабунська, О.Г. Маляревська та ін.]. – Х. : ВД „ІНЖЕК”, 2010. – 480 с.
2. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: [підручник] / [За ред. О.А. Кириченка]. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 518 с.
3. Шкурупій О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посібник / О.В. Шкурупій, В.В. Гончаренко, І.А. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність – Закон України N 4496-VI (4496-17) від 13.03.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 2.
5. Податковий кодекс України – Офіційний документ ВРУ № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.-Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
7. Ковтун Е.О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Е.О. Ковтун, В.М. Швець. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.
8. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: [навч. посібник] / Г.М. Дроздова. – К.: Вид-во ЦУЛ, 2002. – 172 с.
9. Фатенок-Ткачук А.О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А.О. Фатенок-Ткачук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 93-100.